

LEVENDE

WWF

NATUR

NR. 2, JUNI 1994

Uden
rent
vand
intet liv

Side 4-8

Vores lånetilbud har flere indlysende fordele.

Den nyeste er, at det er gratis

Realkredit Danmark har fjernet gebyret på lånetilbud, der før kostede 1000 kr.

Nu kan De uden omkostninger få afprøvet Deres lånemuligheder, f.eks. for at få en lavere boligudgift ved at omlægge lån eller at få finansieret forbedringer af Deres bolig. De kan også få undersøgt, om De kan belåne boligen, og pengene

kan bruges til lige, hvad De vil.

Gebyret er faldet væk for tilbud på alle lånetyper, men siger De ja tak til lånetilbuddet, skal De stadigvæk betale lånesagsgebyret for arbejdet med lånet.

Ring til os på tlf. 36 88 22 22, og få klar besked om Deres

lånemuligheder. Hvis De ikke synes vores tilbud er attraktivt, kan De bare sige nej. Det er gratis - hos os.

REALKREDIT
Danmark
Vi skaffer penge til huse

Levende Natur

Tidsskrift for
international naturbevarelse

Udgivet af

WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3 F
2200 København N
Tlf. 35 36 36 35
Giro nr. 5 00 20 01

Ansvarshavende redaktør
Anne-Marie Mikkelsen (DJ)

Redaktion

Generalsekretær Lene Witte
Lic.scient. Tommy Dybbro
Mag.art. Kim Carstensen
Cand.phil. Mik Steenberger

Grafisk Produktion
Levison+Johnsen+Johnsen a/s

Lay-out og tilrettelæggelse
Per Zornig

Levende Natur er trykt på
ikke-klorbleget papir

ISSN 0108-7991

Indhold

Vand - en kostelig ressource.4	
Fortidens synder.....6	
Uden vand - intet liv.....8	
Projekt Nordhval.....9	
Arv og testamente.....10	
SOS fra det vilde Rusland..12	
Frit lejde for frihandel.....16	
Naturnoter.....19	
Brevkassen.....20	
WWFnoter.....21	
Fokus på Grønland.....23	
Sådan støtter jeg WWF.....24	

Foto: Boudier

Forsiden:

Vand er grundlaget for alt liv. Uden vand - intet liv. Alligevel bruger vi mennesker vandet som affaldsplads for al vores skidt og møg. Vi har glemt, at vi er afhængige af adgang til rent vand - ligesom alle de mange dyr og planter, vi deler Jorden med. Det gælder f.eks. de frøer - der er nemlig to - på forsiden af dette nummer af *Levende Natur*. Læs mere om vandet på side 4-8.

Det mener WWF Verdensnaturfonden:

Vi vil have rent vand

Dyr og planter har i årevis våndet sig på grund af vores overdrevne brug af sprøjtemidler. Mange arter er helt forsvundet og endnu flere er blevet så fåtallige, at det nok kun er et spørgsmål om tid, før de bukker under.

Men dyr og planter kan ikke tale, og derfor er det først nu, da menneskets egen sundhed er truet, at vi opfatter problemerne med det forurenede vand som alvorlige.

Vores tilværelse er fyldt med kriser og konflikter. Vi er omgivet af krige, sultkatastrofer og arbejdsløshed. Det er svært at få overskud til også at forudse problemer. Det er nok en af årsagerne til, at vi ikke reagerer, før det måske er for sent.

Sagen med atrazin i det danske grundvand viser med al ønskelig tydelighed, at den rovdraft, vi udsætter naturen for, er som en boomerang. Giften vender tilbage til vores børn. Det, der udrydder dyr og planter, truer også livsgrundlaget for os selv.

Der er kun én vej frem, hvis vi vil skabe en ordentlig fremtid for de kommende generationer: Vi må tillægge os en bæredygtig livsstil. En sådan livsstil indebærer bevarelse af naturen, bæredygtig udnyttelse af naturressourcerne og en mere realistisk indstilling til rammerne for vores eget forbrug.

Det gælder også vores landbrug. Det kan ikke nytte noget, at kortsigtede hensyn til økonomiske interesser - som f.eks. hensynet til den agrokemiske industris årlige overskud - vejer tungere end hensynet til vores egen overlevelse.

Danmark er blevet et rigt land ikke mindst på grund af vores effektive landbrug. Men nu kommer regningen: Forure-

Generalsekretær Lene Witte

Foto: Kristian Krogh

net vand i søer og vandløb og - hvad vi opfatter som en direkte trussel - forurenede grundvand. Vores livsgrundlag er truet. Det var det allerede for årtier siden, da dyrene og planterne begyndte at lide og forsvinde.

Det danske Folketing skal vide, at vi forlanger rent vand, og at det danske samfund ikke vil acceptere et kompromis på det område. De danske ministre skal holde fast ved dette krav i EU. Millioner af europæere er enige med os på dette område. Kun de relativt få mennesker, der har direkte økonomiske interesser i at forbruget af pesticider i Europa holdes oppe, prioriterer anderledes.

Din underskrift er med i kampen om rent vand. ■

WWF - World Wide Fund for Nature - er en privat og uafhængig international miljøorganisation, som arbejder for at løse globale natur- og miljøproblemer. WWF har afdelinger i 30 lande, og WWF Verdensnaturfonden er den danske afdeling. Formålet med WWF's arbejde er at bevare naturens mangfoldighed (den biologiske diversitet), at sikre at udnyttelsen af naturens ressourcer sker på en bæredygtig måde og at bekæmpe forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi.

Vand - en kostelig gave fra naturen

Danmark har verdens bedste drikkevand, men vi frådser med det. Rigelige mængder rent vand er ikke længere en selvfølge. Vi har selv stor indflydelse på kvaliteten af vort drikkevand

Af Jonna Odgaard

Dryp. Dryp. Dryp. En drypende vandhane spilder op til 100 liter vand i døgnnet. "Vi skal spare på vandet", siger den 10-årige til forældrene og byder dem at lukke for vandhanen, når de børster tænder. Det har hun lært i skolen. Bor familien i Vestjylland, forstår forældrene ikke spareiveren. De kan jo læse i avisen, at der er vand nok.

Hvad er det egentlig med vores vand? Skal vi spare på vandet? Eller har vi vand nok?

Rent drikkevand er en livsvigtig ressource. Uden vand, intet liv. I Danmark er vi heldige. Generelt har vi verdens bedste drikkevand. 99 procent af vort vandforbrug er baseret på grundvand. I de fleste andre lande er der behandlet flod- og søvand i hanerne. I generationer har vi betragtet rigelige mængder rent vand som en selvfølge. Vi lukker op for hanen, og dér er det dejlig rent og køligt vand. Lige til at slubre i sig. Vi vasker gladeligt bil og vander haver og marker med drikkevand. Det kan vi ikke blive ved med.

Overordnet set har vi vand nok. Men der er store regionale forskelle. I Vestjylland er der grundvand nok, mens grundvandsressourcerne er voldsomt overudnyttet omkring de store byer. Det giver problemer. Både for forbrugerne og naturen. Uanede mængder rent drikkevand er ikke mere en selvfølge.

En begrænset ressource

Grundvand er en begrænset ressource. Der er tale om et kredsløb. Fra hav, sø og landområder sker en stadig fordampning, som det

ses på tegningen. Vanddampene transporteres med vinden, og når de meteorologiske forhold betinger det, fortættes de og falder ned som regn eller sne. En del af den nedbør, der falder over land, fordampes, dels direkte, dels via planter.

Den del af nedbøren, der ikke fordampes, strømmer enten til vandløbene eller trænger ned i jorden og danner grundvand. Af en gennemsnitlig, årlig nedbørsmængde på 12 mia kubikmeter bliver kun ca. 1,8 mia kubikmeter til grundvand. Efter brug sendes vandet via kloaker og rensningsanlæg tilbage til vandløb eller til havet. Herfra vil det så igen fordampe. Ringen er sluttet.

Men en tur rundt i kredsløbet kan tage op til 150 år. Så lang tid kan der gå, før den regn, der faldt i går, bliver til grundvand. Afhængig af jordbundstype, eksempelvis om jorden er sandet eller leret, kan der gå fra 5-10 og helt op til 150 år, før regnen når grundvandsmagasinerne. Også nedbørsmængden er der forskel på. Gene-

relt får Midt- og Vestjylland mere nedbør end Sjælland.

Vand nok i Danmark

Med omkring 1,8 mia. kubikmeter nyt grundvand til rådighed i gennemsnitsår har vi overordnet set vand nok, da vi årligt bruger omkring 1,2 mia. kubikmeter. En trediedel bruges af husholdninger, en trediedel af industri og erhverv og en trediedel af landbruget.

I husholdningerne bruger hver af os i gennemsnit mellem 150 og 200 liter rent vand i døgnnet. Til sammenligning bruger en borger i Lesotho i Afrika kun 18 liter i døgnnet. Det meste af vort forbrug går til bad, vask og toiletskyl. Et enkelt toiletskyl kan alene sende op til 9 liter rent drikkevand ud i kloakken. I industrien bruges kun en mindre del direkte i produktionen. Det meste anvendes til proces- og kølevand. I landbruget går det største forbrug til markvanding.

Vandindvindingen i Danmark foretages for det meste af små, lo-

Overforbruget af vand omkring de store byer betyder, at søer, moser, vandløb og vådområder udtørres eller kun fører rensat spildevand om sommeren. Det har naturligvis voldsomme konsekvenser for plante- og dyrelivet. Mange arter uddør. Naturen bliver fattigere. Vi suger bogstavelig talt livet ud af vore medskabninger.

kale vandværker. Af ialt 3900 vandværker er de 3600 privatejede, det vil sige direkte ejet og styret af lokale borgere. De resterende 300 er kommunalt ejede. Hertil kommer omkring 140.000 private boringer, der forsyner enkelte gårde. Med den struktur har vi faktisk en meget direkte kontrol over vort drikkevand, og dermed over kvaliteten og forbruget.

Naturen gisper efter vand

Vi mennesker bruger løs af vand, som om det kun var til for vores skyld. Vi glemmer fuldstændigt, at alt andet liv også har brug

Foto: Biofoto

for vand. Planterne og dyrene i naturen kan heller ikke leve uden vand. De steder i Danmark, hvor grundvandsressourcerne er overudnyttede, gisper naturen efter vand, mens vi frådser.

København henter sin vandforsyning op til 60 km væk. Som det eneste sted i landet bruges her i et vist omfang overfladevand fra bl.a. Sjølsø i Nordsjælland. En årelang overudnyttelse af grundvandsressourcerne har i hovedstadsområdet ført til en sænkning af grundvandstanden over store dele af Sjælland på mellem 5 og 15 meter. Det betyder, at søer, moser, vandløb og vådområder udtørres. I Midt- og Nordsjælland består vandet i mange vandløb om sommeren alene af renset spildevand, hvis der overhovedet er vand i. Det samme er tilfældet omkring Århus. Her er grundvandstanden faldet fra 5 til 12 meter i mange af de områder, hvor byen har hentet sit drikkevand.

Udtørringen af søer, moser, vandløb og vådområder har naturligvis voldsomme konsekvenser for plante- og dyreliv.

Mange arter forsvinder helt. Artsrigdommen forringes. Naturen bliver fattigere. Vi suger bogstavelig talt livet ud af vore medskabninger.

Vores egen sundhed truet

Men overudnyttelsen har også konsekvenser for vores egen sundhed. Når grundvandstanden falder, iltes vandet. Derved frigives

stoffer, som kan være sundhedsskadelige. Det drejer sig blandt andet om sulfat og fluorid. Sulfat er ikke i sig selv sundhedsskadeligt, men i forbindelse med iltning kan det frigive sundhedsskadelige stoffer som nikkel og arsen. Fluorid kan påvirke tandemaljen og i høje koncentrationer kan det påvirke knoglerne.

Kraftig oppumpning af grundvand i kystnære områder kan desuden føre til, at der trænger saltvand ind i grundvandmagasinerne. Det giver dels en dårlig smag i vandet, dels kan det være skadeligt for folk med forhøjet blodtryk. Endelig kan en for voldsom indvinding føre til, at der trækkes forurenede grundvand ind fra nærliggende, forurenede grundvandmagasiner.

Derved kan forurening spredes over store områder. Det er eksempelvis sket i Københavnsområdet, hvor stort set alle grundvandsmagasiner er påvirket eller forurenede, blandt andet af nedsivning fra lossepladser og industrigrunde.

Mængden af grundvand er begrænset. Og ressourcen er sårbar overfor forurening. Derfor skal vi passe på vores grundvand som på en kostbar gave. Der skal være vand nok til os selv, til naturen og til kommende generationer. Allerede nu gøres en del for at rette op på fortidens synder. Men der kan gøres meget mere. Allermest kan den enkelte dansker gøre ved at ændre vaner. Hvordan ses her på siden. ■

Vandbesparelser på vej

Regering og folketing har indført en grøn afgift på 1 kr. pr. kubikmeter vand. Afgiften vil stige med en krone om året frem til 1998. Afgiften lægges oven i de lokale forbrugs- og vandafledningsafgifter. Formålet er forbrugsbegrænsning.

Amter og kommuner har visse steder gennemført vandsparekampanjer. I København er det således lykkedes at nedbringe borgernes gennemsnitlige vandforbrug til omkring 150 liter i døgnet.

Vandværker kan kræve opsætning af vandmålere hos alle forbrugere og gennemgå lednings-

nettet for lækager. Her sker i gennemsnit et spild på 15 procent. Forsyningsstrykket kan nedsættes.

Industrien tilskyndes via regeringens Handlingsplan for Renere Teknologi til vandbesparelser og genbrug af procesvand. I fiskeindustrien har det således vist sig muligt at reducere vandforbruget med 50-60 procent.

Landbruget står for den største stigning i vandforbruget til markvanding. Vandværksvand til markvanding vil i et vist omfang kunne erstattes af nitratforurenede vand. En vurdering af den samfundsmæssige værdi af markvanding er aldrig foretaget.

Det kan DU gøre

Med lidt omtanke og en meget lille investering kan du nemt spare mellem 30 og 50 procent af dit vandforbrug.

- Der er mest at spare i badeværelset. Her bruges alene i snit 60 liter i døgnet. Monter en perlator, luftblandet, på vandhaner og brusere, det sparer mindst 25 pct.
- Luk for vandet, mens du børster tænder og sæber dig ind i badet.
- Vask ikke op eller rens grønsager under rindende vand. Fra en almindelig vandhane strømmer op til 20 liter i minuttet.
- Nedsæt wc'ets vandforbrug ved at lægge et par store sten eller en plastflaske med vand i cisternen.
- Køb Vandsparebogen fra Organisationen for Vedvarende Energi, OVE, med mere end 100 måder at spare vand på. Bogen koster 20 kr. OVE: tlf. 86 10 64 11.
- Mød op til dit lokale vandværks generalforsamling.
- Snak med dit vandværk eller ejendommens ejer om opsætning af vandmålere. En vandmåler koster typisk 1000-1500 kr., inclusive opsætning.

Grundvand er en begrænset ressource. Der er tale om et kredsløb. Det kan tage op til 150 år for den regn, der faldt i går, bliver til grundvand. Kun 1,8 mia. kubikmeter af Danmarks årlige nedbørmængde på i gennemsnit 12 mia. kubikmeter ender som grundvand.

Fortidens synder har indhentet os

Landbrugets overforbrug af kvælstofgødning og sprøjtegifte udgør en endnu uafklaret trussel mod grundvandet.

Det samme gælder et ukendt antal kemikaliegrunde.

Som forbruger kan du gøre meget for at forhindre, at forureningen fortsætter

Landbrugsdrift er den aktivitet, der har den største indflydelse på den danske natur.

Af Jonna Odgaard

I landsbyen Ejstrupholm i Vejle amt er der fundet alt for høje koncentrationer af sprøjtegiften atrazin i drikkevandet. Myndighederne undersøger nu, om fundet har forbindelse med usædvanligt mange tilfælde af rygmarvsbrok hos børn i landsbyen".

"Frederiksberg Kommune fortryder drikkevand, der er forurenet med det sundhedsskadelige opløsningsmiddel trikloretylen, med rent vand for at komme ned under grænseværdien".

Sådan omtrent lød et par af marts måneds avisoverskrifter. I februar lød det: "Det er ikke lykkedes landbruget af nedbringe sprøjteintensiteten til det niveau, der var fastsat i regeringens Handlingsplan for nedbringelse af forbruget af bekæmpelsesmidler".

Det, der hidtil har været en selvfølge i Danmark: Rent og giftfrit drikkevand, er pludselig blevet en truet ressource. Hvad er det, der er sket med vort vand?

Fortidens synder har indhentet os. Vi står med resultatet af årtiers lemfældig omgang med kemikalier i industrien og 30-40 års stigende forbrug af kunstgødning og sprøj-

tegifte i landbruget. Men husholdningerne er heller ikke pletfrie.

Største trussel er nitrat

Nitratforureningen af grundvandet udgør den største trussel mod vort drikkevand, fordi problemet er så udbredt. Årsagen er landbrugets overforbrug af kvælstofgødning. Problemet findes over hele landet, men er alvorligst på de sandede jorder i Midt-, Nord- og Vestjylland, hvor flere vandboringer har måttet lukkes. WHO's vejledende grænseværdi for nitratindhold i drikkevandet er 25 mg/l, højest tilladte indhold er 50 mg/l. Nitrat i drikkevandet kan være kræftfremkaldende og give anledning til skader hos spædbørn, såkaldte "blå børn". Landsdækkende målinger af nitratindhold i grundvand har vist, at 13 procent af målingerne ligger over højest tilladte værdi og 22 procent over den vejledende grænseværdi.

Trods vandmiljøplanens krav til landbruget om nedbringelse af kvælstofudledningen, måtte Miljøstyrelsen i 1993 - seks år efter vandmiljøplanens vedtagelse - konstatere, at de landsdækkende målinger ikke kunne påvise ændring i grundvandets nitratind-

hold. Heller ikke i de sandede områder, hvor man ellers kunne forvente, at der var sket en forbedring.

Giftbomben tikker

Fundet af sprøjtegiften atrazin i Ejstrupholms drikkevand vakte stor opmærksomhed. Men siden 1991 har det været kendt, at der visse steder i landet var rester af pesticider i drikkevandet. De stammer fra sprøjtegifte, som landbruget og skovbruget har anvendt i stigende omfang siden 1950'erne. I 1993 viste en landsdækkende undersøgelse, at syv procent af alle drikkevandsboringer indeholdt pesticider. I over halvdelen var koncentrationen over EUs bindende grænseværdi på 0,1 mikrogram. I Storstrøms amt er der fundet pesticider i 28 procent af boringerne, i Fyns amt i ca. 20 procent. Mange af pesticiderne er sundhedsskadelige og mistænkes for at være kræftfremkaldende.

Rester af sprøjtegifte i drikkevandet er ikke kun et dansk problem: I bl.a. Italien og Tyskland har der været - og er stadig - store problemer med forgiftet drikkevand. I Tyskland forbød man brugen af atrazin i maj 1991.

Men atrazin er kun én ud af de mange sprøjtegifte, der i dag bruges i Europa. Så atrazin-affæren er kun begyndelsen. Hidtil har man nemlig kun analyseret vandet for otte af de mest sandsynlige "synde-

Det kan DU gøre

Som forbruger er du den, der kan gøre mest for at forhindre, at forureningen af grundvandet fortsætter. Ved at købe **økologiske produkter** fremmer du udbredelsen af et gift- og kunstgødningsfrit landbrug. Økologiske landbrug gavner både grundvandet og den vilde natur. Der er med statsgaranti langt flere fugle, insekter og vilde planter i økologisk landbrug.

Dernæst bør du købe **miljøvenlige vaske- og rengøringsmidler**. Det giver dobbelt gevinst: Du mindsker din egen miljøbelastning og samtidig presser du industrien til at producere miljøvenligt. Kan din dagligbutik ikke give miljøråd, så læs i Den Grønne Forbrugerguide eller spørg i Grønt Informationscenter, tlf. 33 13 66 68.

re". På det danske marked findes omkring 1200 godkendte pesticider. Miljøstyrelsen betegner de fleste af disse som sundhedsskadelige for brugeren, en halv snes har betegnelsen "giftig", en lille håndfuld har betegnelsen "meget giftig". Miljøministeriet skriver i bogen *Miljø og Samfund*, der udkom i slutningen af 1993: "De registrerede fund af pesticider i grundvand indikerer antagelig, at der fremover kan forventes nye fund af andre og tidligere anvendte pesticidtyper". Vi bor på en tikkende giftbombe.

Kemi-kaos truer

En anden tikkende bombe under vort drikkevand er kemikaliefurening fra industrigrunde og gamle lossepladser. Antallet af kemikaliegrunde er hidtil anslået til omkring 10.000, men amterne skønner, at der er mange, mange flere. Den type forurening har allerede ført til lukning af flere drikkevandsboringer, især omkring de større byer. I Københavnsområdet har man måttet lukke 8 procent af vandboringerne af den grund. Men det er også sket i Esbjerg. Eksemplet fra Frederiksberg er ikke enestående.

I slutningen af marts i år kom det frem, at landmænd i 60'erne og 70'erne fuldt lovligt nedgravede rester af sprøjtegifte på deres ejendomme. Ingen ved, hvor mange steder, det er sket. Omfanget og konsekvenserne af kemikaliefureningen er foreløbig fuldstændig ukendt. Oprydning og kortlægning er kun lige begyndt.

Også husholdningerne bidrager til kemikaos i naturen. Danskerne bruger hvert år omkring 100.000 tons autoplejemidler (bilshampoo, voks osv.), 70.000 tons rengøringsmidler og 50.000 tons vaskemidler. Mange af produkterne indeholder stoffer som saltsyre, ammoniak og en række andre giftige kemikalier. Det meste ender i kloakken eller på lossepladser. Miljøministeriet erkender, at der ikke findes noget samlet overblik over husholdningskemikaliernes miljøskadelige virkning.

Vi indhentes af fortidens synder. Nu må vi til at rydde op for vores egen sundheds skyld. Men vi må også stoppe den fortsatte forurening. Ellers forgifter vi det livsvigtige vand for kommende generationer. Det kan vi ikke være bekendt.

Foto: Biofoto - Foto: Bert Wikkund

Landbruget og naturen

Det industrialiserede landbrug er hovedansvarlig for Danmarks alvorligste miljøproblemer: Kvælstof-forureningen af vandmiljøet, forgiftningen af grundvandet og udryddelse af plante- og dyrearter.

Det kan man læse i bogen *"Miljø og Samfund"*, som Danmarks Miljøundersøgelser under Miljøministeriet udgav i december 1993. Her står bl.a.:

"Land- og skovbrugssektoren forvalter 77 pct. af landets areal, og udover at have massiv betydning for landskabsbilleder samt agerlandets biotoper og økosystemer, påvirker især landbrugsdriften de omgivende økosystemer ved tab af bl.a. næringsstoffer og kemiske stoffer til omgivelserne, og er dermed hovedansvarlig for en række af de væsentligste nationale miljøproblemer, beskrevet i de fore-

Nitratforureningen udgør den største trussel mod grundvandet, fordi problemet er så udbredt. Årsagen er landbrugets overforbrug af kvælstofgødning. For store mængder nitrat i drikkevandet kan være kræftfremkaldende og give anledning til skader hos spædbørn.

gående kapitler: Eutrofieringen (dvs. forøget tilførsel af næringsstoffer) af overfladevande, kontaminering (forgiftning) af grundvandsressourcerne og tab af biodiversitet."

I dag dyrkes kun 0,7 pct. af det danske landbrugsareal efter økologiske metoder. I alt 663 landbrug er registreret som økologiske, og selvom efterspørgslen efter økologiske produkter er steget meget det seneste år, er kun 61 landbrug gået over til økologiske metoder i den samme periode.

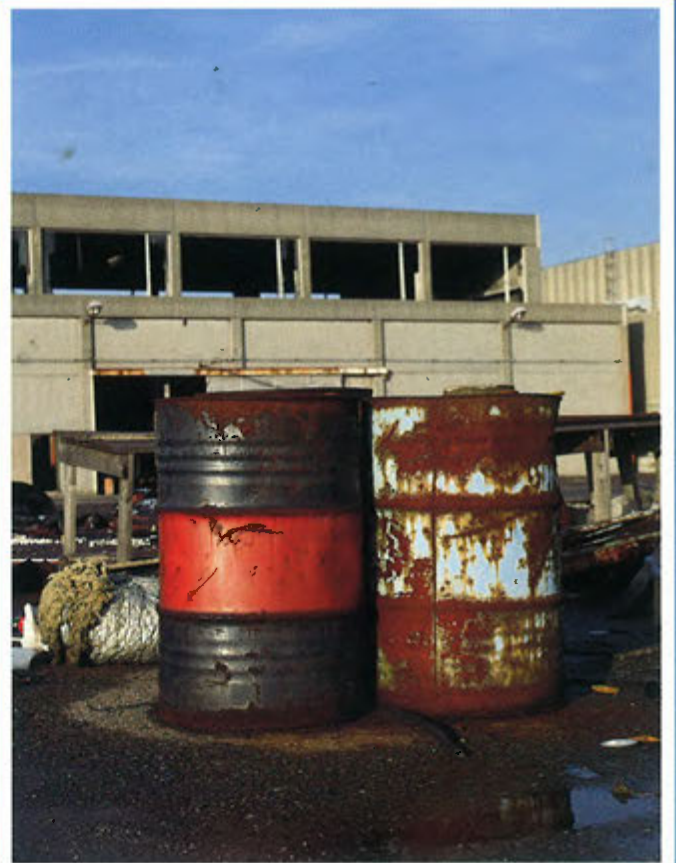

Foto: Biofoto - Foto: Bert Wikkund

Kemikaliefurening fra industrigrunde og gamle lossepladser udgør en tikkende bombe under vort drikkevand. Mange vandboringer har allerede måttet lukkes af den grund. Amterne anslår, at der er mindst 10.000 af disse grunde, men sandsynligvis er der mange, mange flere. Oprydningen og kortlægningen er kun lige begyndt.

Det gør regering og folketing

Miljøminister Svend Auken har slået fast, at det er regeringens holdning, at der ikke må være sprøjtegifte i grundvandet.

- Regeringen har fremsat et lovforslag, der skal gøre det muligt at forbyde farlige og farligere sprøjtegifte. Vedtages forslaget, vil syv stoffer, herunder arrazin, blive forbudt.
- Miljøministeren har foreslået afgift på sprøjtemidler.
- Miljøministeren har foreslået oprettelse af et statsligt selskab, kaldet A/S Fortidens Synder, der skal forestå oprydning på kemikaliegrunde. Det skønnes at ville tage 30-50 år og koste omkring 25 mia. kr. Lovforslag er på vej.
- Miljøministeren har lovet at undersøge problemet med de nedgravede sprøjterester i landbrug og gartnerier.
- Miljøministeriet vil skærpe vejledningen til vandværkerne om kontrol af drikkevandet.

- Myndighederne er i færd med at udpege 50.000 hektar særligt grundvandsfølsomme områder, hvor der kan ydes tilskud til 20-årig udtagning af landbrugsdrift.
- Braklægning kan samles i områder, der kræver særlig beskyttelse af hensyn til grundvandet.
- Miljøministeren garanterer, at EU ikke vil komme til at stå i vejen for beskyttelsen af vort drikkevand. Et nyt direktiv truer ellers med at ville tillade pesticidindhold i drikkevand op til grænseværdier, der er mellem 20 og 1000 gange højere end i dag. Forslaget er fremsat efter pres fra den agrokemiske industri og fra lande, der har problemer med at overholde de nu gældende grænseværdier.

Foto: Biofoto - Foto: Bert Wiklund

Uden vand - intet liv

Deltag i WWF's underskriftsindsamling for en bedre kvalitet af vandet i Danmark

Danskernes eget misbrug af naturen og dens ressourcer er uden tvivl den største lokale trussel mod miljøet her i landet. Og dertil skal lægges de miljøproblemer, vi får fra vores nærmeste nabolande, og de helt overordnede miljøtrusler - f.eks. ozonlagets nedbrydning og klimaændringerne - der er af mere global karakter.

Forureningen og overforbruget af vandet rammer ikke kun os mennesker. Ødelæggelsen af vandmiljøet rammer også dyrene og planterne. Vandmiljøproblemerne er med til at forrykke naturens balance, og det kan meget let føre til, at økosystemerne bryder sammen.

Det er allerede sket flere steder i havet og i en række søer, vandløb og vådområder. Omkostningerne - både de økonomiske og de økologiske - for at rette op på problemerne vil blive enorme.

Et af resultaterne af vandforureningen har været, at artssammensætningen af fisk og andre dyr i havet er voldsomt ændret i de indre farvande omkring Danmark. I perioder er store områder helt døde. Hvis man gav sig til at regne på, hvad det har kostet fiskerne eller hvad det koster alene at foretage de målinger, som vandmiljøloven kræver, ville man nok blive overrasket. Og hvis man forsøgte

at lave et regnestykke på, hvad forureningen af Nordsøen har kostet og vil koste i fremtiden, vil overraskelsen ændre sig til en regulær chok-tilstand.

Det kræver WWF

Hvis vi skal sikre rent vand i havet, i søer, i vandløb og hvis vi skal sikre rent drikkevand, må der handles nu. WWF mener derfor, at den danske regering og Folketinget skal tage følgende initiativer:

- Gennemføre langr skrappere indgreb over for landbrugets overgødsning, så kvælstofforureningen af vandmiljøet og ni-

Det er ikke kun os, der har brug for rent vand. De vilde dyr og planter er helt afhængige af, at der til stadighed er rigelige mængder af rent vand til rådighed.

tratforureningen af grundvandet standses. Der kan ikke konstateres nogen ændring i nitratforureningen af søer, vandløb og fjorde eller grundvandet nu seks år efter vedtagelsen af vandmiljøplanen, hvis mål var at reducere kvælstofudledningen med 50 pct. inden fem år.

- Gennemføre afgift på sprøjtemidler og sikre, at i det mindste regeringens egen handlingsplan for nedbringelse af forbruget af bekæmpelsesmidler med 50 pct. i 1997 overholdes. Der kan ikke tolereres pesticider i drikkevandet.
- Fastholde EUs nuværende grænseværdi på 0,1 mikrogram pr. liter for pesticidindhold i drikkevand. Det vil sige det lavest målelige.
- Giv det industrialiserede landbrug en økonomisk gulerod i form af massiv økonomisk støtte til landmænd, der vil omlægge til økologisk drift. Økologisk landbrug vil kunne løse de største, lokale miljøproblemer i Danmark (se ramme om "Landbrug og naturen").
- Gennemføre en hurtig og effektiv oprydning af kemikaliedepotterne. Indsatsen skal have højeste prioritet - både tidsmæssigt og økonomisk.

Handling

Vi har mulighed for at ændre adfærd inden for vores egne grænser, både ved at gennemføre en mere miljøvenlig lovgivning i Danmark og ved at påvirke EU-beslutningerne.

WWF Verdensnaturfonden er i en gunstig position, når det drejer sig om at påvirke beslutningerne i EU. WWF er nemlig repræsenteret med lokale afdelinger i næsten alle EU-landene, og da afdelingerne har fælles politikker og holdninger, har vi mulighed for at påvirke i samme retning.

Vi vil derfor opfordre dig til at skrive under på den kupon, du har modtaget sammen med dette nummer af *Levende Natur* og sende den ind til os. ■

Projekt Nordhval:

Nu tælles der hvaler i Nordsøen

Nordsømuseum i Hirtshals vil finde ud af, hvor mange hvaler og delfiner, der findes i Nordsøen og Skagerrak - og museet har taget utraditionelle metoder i brug. WWF Verdensnaturfonden støtter projektet

Foto: Peter Østrin

Af Anne-Marie Mikkelsen

Hvordan finder man ud af, hvor mange hvaler og delfiner der er langt ude til havs, når man ikke har råd til at sende en hel flåde af havgående fartøjer ud for at tælle dyrene? Der spørgsmål stillede folkene på Nordsømuseum i Hirtshals sig selv, da de havde fundet ud af, at der var særligt mange hvidnæser - en lille hval - i et bestemt område i Nordsøen.

Der var kun et at gøre: Man må få de mennesker, der allerede sejler ude på havet, til at tælle hvalerne. Derfor har Nordsømuseum med skipper Peter Østrin fra havundersøgelsesskibet "Dana" i spidsen udarbejdet en hval-logbog, som skal sætte søfolkene i stand til at identificere hvalarterne, og præcist angive, hvor dyrene er set.

Hvaler i Nordsøen

Det var netop "Dana", der havde fundet ud, at der i et bestemt område mellem Jyske Rev og Norske Rende, ca. 100 km fra den jyske vestkyst, var en høj koncentration af hvidnæser.

næser, men også spækhugger, grindehval, hvidskæving, hvidhval, vågehval og finhval.

- 90 pct. af de hvaler, vi observerede i "Orions Bælte", var hvidnæser. Hvidnæsen er en kraftigt bygget delfin på ca. 2,5 meters længde. En voksen han vejer op mod 150 kg. De er lette at få øje på, for de opsøger selv skibet og leger i bølgen foran stævnen.

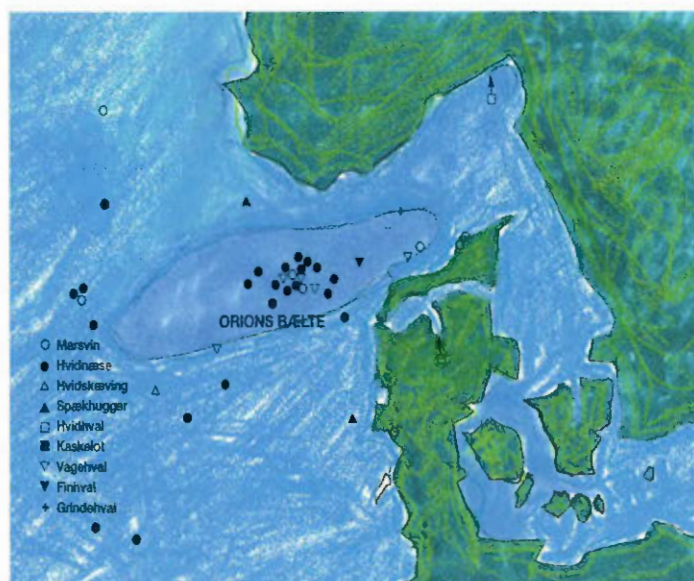
Peter Østrin, der har været med til at observere hvaler i mange år på utallige videnskabelige togt, fortæller videre, at hvidnæserne er

Hvidnæserne leger i bølgen. Den mørke skygge er skibets stævn, der spejler sig i det blanke vand.

- Vi har døbt området "Orions Bælte" efter det kendte stjenebillede, fortæller Peter Østrin. Området er ikke beskrevet før ud fra en hval-mæssig synsvinkel. Vi har ikke blot set usædvanlig mange hvid-

Peter Østrin, skipper på havundersøgelsesskibet "Dana".

lette at kende fra hinanden på grund af de hvide farvetegninger på kroppen.

Hvalernes spisekammer

Forholdene i havområdet "Orions Bælte" er særligt gunstige for hvalerne. Området er en del af grænsefladen mellem det meget saltholdige vand, der trænger ind i Nordsøen fra Nordatlanten og det mere ferske vand i den midterste Nordsø.

Her skaber et samspil mellem dybden og strømhastigheden en række hav-fænomener, der kaldes fronter. Det er havets blandings-kammer, hvor næringsholdigt vand fra dybet hvirvles op i den zone, hvor sollyset kan trænge ned. Det skaber gode vækstforhold for plan-teplankton, som er grundlaget for havets fødekæde. I området findes der derfor store mængder sild, makrel, tobis og ungorsk, og disse ædes så af bl.a. hvalerne.

Fiskerne hjælper

Fiskere og andre søfarere er i stort tal gået med til at hjælpe med undersøgelsen. De har fået en hval-logbog i form af en felthåndbog og vejledning af projektets medarbejdere. Efterhånden som resultaterne kommer ind, vil deltagerne blive holdt underrettet.

- Det er første fase af projektet. Anden fase omfatter egentlig feltforskning i de områder, som første fase vil afsløre er særligt interessante, siger Peter Østrin.

WWF Verdensnaturfonden har støttet første fase af projektet med midler, så der kan fremstilles felthåndbøger nok til de interesserede fiskere.

- Det kan være af bevarings-mæssig betydning, at hvalerne tilsyneladende ofte holder sig indenfor et bestemt område. Man kunne f.eks. bevare hvalerne ved at stoppe uønsket menneskelig aktivitet i området. Det kunne være flådeøvelser eller olieefterforskning i de perioder, hvor hvalerne er i området, siger Peter Østrin.

Det er tanken, at projektet vil kombinere hvalobservationerne med oceanografiske og biologiske data for at kortlægge hvalernes afhængighed af Nordsøen og Skagerraks økosystemer.

Det indtegnede område er "Orions Bælte", hvor "Dana" observerede de mange hvaler

Alle har gavn af et testamente

Brug kuponen, hvis De vil vide mere om, hvorfor det er
 en god idé at lave et testamente.

Eller hvis De har lyst til at låne WWF Verdensnaturfondens smukke video om emnet.

Af Mik Steenberger

I Danmark er der en dejlig tradition for at betænke velgørende organisationer med en arv. Hvad enten det drejer sig om sygdomsbekæmpelse, dyreværn eller naturbevarelse giver indtægter fra arvesager organisationerne bedre muligheder for at opfylde formålet. Det er der grund til at hilse med både tilfredshed og taknemmelighed.

WWF er en ung organisation - med bare 23 år på bagen i Danmark. Alligevel har vi flere end fem millioner medlemmer verden over, i Danmark alene mere end 50.000

støtter. De seneste par år har vi oplevet en betydelig vækst i indtægter fra arvesager, og det tager vi som udtryk for, at vi igennem årene har formået at leve op til den tillid, vores mange trofaste bidragsydere viser os. Flere og flere ønsker at være med til at sikre de kommende generationer en levende natur - også efter at de selv er borte.

Hvorfor lave et testamente

Man ved det ikke med sikkerhed, men der er grund til at antage, at kun 5% danskerne har lavet et testa-

mente. Hele 95% har enten ikke skænket det en tanke eller har skubbet den fra sig som ligegyldig, upassende eller kun for de velhavende.

Men der er al mulig grund til at overveje et testamente. Arveloven indeholder godt nok en række bestemmelser, der afgør, hvem der automatisk arver ejendele og formue, men mange kan have andre planer for, hvem der skal arve hvad. Og det er netop, hvis arveloven og ens ønsker ikke passer sammen, at man har brug for et testamente. Testamentet sikrer én det sidste ord i arvesagen.

WWF Verdensnaturfondens nye video om arv og naturbevarelse rummer mange smukke optagelser fra verdens dyre- og planteliv.

Brochuren "Den smukkeste arv, De kan efterlade, er en levende verden" giver detaljeret information om, hvordan man skal forholde sig, hvis man ønsker at oprette et testamente.

Til glæde og gavn for vores efterkommere

En arv til WWF Verdensnaturfonden er ikke pålagt nogen form for arveafgift eller anden form for skat

til staten. Det betyder, at hele arven er med til at fortsætte kampen for en rig og levende natur til glæde og gavn for ikke mindst vores børn og børnebørn.

Oplysningen om afgifter er én blandt mange, som De kan finde i det informationsmateriale, WWF Verdensnaturfonden har udarbejdet.

Lån en video

Informationsmateriale omfatter en videofilm på 13 minutter, der dels tegner et portræt af WWF Verdensnaturfonden, dels fortæller om de muligheder, der er for at indsætte WWF i testamentet. Videoen rummer dejlige og spændende naturoptagelser fra hele kloden. Brug kuponen, hvis De ønsker at låne videoen.

Vi har også lavet en brochure, der i detaljer gennemgår, hvordan

man skal forholde sig, hvis man ønsker at oprette et testamente. WWF fremsender gerne brochuren til alle, der måtte have interesse i emnet.

Personlige henvendelser vedrørende arv og testamenter kan rettes til WWF's konsulent på området, fru Jette Marie Kilsgaard, på telefon 42 11 10 43. Alle henvendelser vil blive behandlet med fuld fortrolighed, ligesom de selvfølgelig er helt uforpligtende.

Selv en lille arv har stor betydning

I WWF Verdensnaturfonden er vi taknemmelige for enhver arv, vi måtte modtage. Vi ved, at det er princippet om de "mange bække små", der til syvende og sidst gør det muligt for os at yde en aktiv indsats for naturen.

Vi håber, at De vil have dette i

venlig erindring, når De overvejer at oprette et testamente. ■

Jette Marie Kilsgaard, WWF Verdensnaturfondens konsulent på arv og testamenter, arbejder på frivillig basis.

☐ **JA** jeg vil gerne have tilsendt brochuren "Den smukkeste arv, De kan efterlade, er en levende verden".

☐ **JA** jeg vil gerne låne videofilmen om arv og naturbevarelse. Jeg er indstillet på at returnere videoen efter én uge.

☐ **JA** jeg vil gerne ringes op for en snak om arv og testamente.

NAVN: _____

GADE: _____

POSTNR: _____

BY: _____

TELEFON: _____

Modtager
betaler
porto

WWF
Verdensnaturfonden

Ryesgade 3 F
+++ 1043 +++
2200 København N
Att. Jette Marie Kilsgaard

GIV WWF EN HÅND

Den bedste håndsækning, du kan give WWF Verdensnaturfonden, er at skaffe et nyt medlem. Ring til Magdalene Rue på telefon 35 36 36 35 og få tilsendt hvervefoldere.

HUSK DINE FRADRAG

Af det samlede, årlige bidrag udover mindstebidraget på 175 kr. kan mellem 500 og 5000 kr. trækkes fra på selvangivelsen. Det er også en slags penge.

NOGEN BURDE GØRE NOGET

Hvis du har lyst til at gøre noget for naturen, er det en god idé at hjælpe WWF Verdensnaturfonden med at få flere medlemmer. Ring til Magdalene Rue på telefon 35 36 36 35 og få tilsendt hvervefoldere.

BØGER TIL SALG

WWF's eget forlag har udgivet en lang række bøger og hæfter, som alle egner sig til undervisning. Ring til Magdalene Rue på telefon 35 36 36 35 og få tilsendt vores katalog.

SOS fra det vilde Rusland

Rusland har det hele: Verdens dybeste og ældste sø, Bajkal-søen, en femtedel af Jordens skove, den længste kystlinie af alle lande og en række sjældne dyrearter, der efterhånden kun findes i Rusland.

Befolkningen vokser faktisk ikke, så der er masser af plads til indbyggerne.

Og så har Rusland et enestående system af meget store beskyttede områder, der repræsenterer alle de mange forskellige naturtyper. Hvorfor har Rusland så brug for hjælp?

Af Anne-Marie Mikkelsen

Svaret er ikke overraskende: Ruslands økonomi er brudt sammen, og der er ikke længere penge til at bevare naturen. Ikke nok med det: fristelsen til at score en hurtig økonomisk gevinst og tillade udnyttelse af skovens træer og undergrundens rige mineral- og oileforekomster i de fredede områder er for stor. Resultatet er, at man af nød er gået i gang med at plyndre naturen for dens resourcer.

For at stoppe denne udvikling har WWF Verdensnaturfonden besluttet at bruge 100 millioner kr. på at hjælpe russerne med at bevare deres enestående natur.

Vi har udarbejdet en redningsplan, der over tre år skal bruges til at sikre det russiske system af beskyttede naturområder, siger videnskabelig medarbejder Michael Brinch Pedersen, der er ansvarlig for WWF Danmarks program i Østeuropa.

Rusland har en varieret natur. Her er det efterår i Kamchatka.

Masser af natur

I modsætning til den gængse opfattelse af Rusland som et forurennet, ødelagt land, er Rusland et land med næsten ufattelige naturrigdomme. Det kan være svært at forestille sig, hvor stort Rusland er, men ser man på et kort, får man alligevel et indtryk af, at landet er umådeligt stort. Man kan næsten sige, at der er plads til både forurening og uberørt natur.

Der er flere årsager til, at Rusland stadig har så meget uberørt natur: Befolkningen er koncentreret omkring byerne og i de områder, hvor jorden er mest velegnet til landbrug. Det sovjetiske styre ønskede store, øde områder. En stor del af Rusland udgøres af arktiske egne, utilgængelige bjerge, ugæstfrie ørkener og øde højsletter.

Netværket af beskyttede områder i Rusland er meget omfattende. Områderne er meget store og spredt over hele landet. Det betyder, at økosystemerne fungerer stort set uden nogen form for menneskelig påvirkning.

I modsætning til de fleste andre lande på den nordlige halvkugle har Rusland derfor bevaret størstedelen af sin biologiske diversitet, dvs. de mange forskellige plante- og dyrearter og deres levesteder.

Mange af områderne har været under beskyttelse i op til 75 år. Tusinder af forskere har færdiggjort deres uddannelse i de fredede områder, og Rusland har i dag et af verdens bedste hold af videnskabsfolk med speciale i naturbevarelse.

- Der er virkelig noget at kæmpe for i Rusland, siger Michael Brinch Pedersen. Russerne har simpelthen det hele - bortset fra pengene.

Redningsplanen

WWF har sammen med russiske eksperter udarbejdet redningsplanen, der på tre år skal gøre det muligt at sikre de fredede områder. Noget af planen omfatter en egentlig redningsaktion - nemlig overfor mange af de over 100 "zapovedniks", der er umiddelbart truede af ødelæggelse. Andet omfatter i højere grad en form for hjælp-til-selv-hjælp - nemlig til de områder, der ikke er umiddelbart truede, men som på lidt længere sigt kan risikere at blive nedlagt eller inddraget til ressourceudnyttelse.

- Der mangler penge til helt fundamentale ting som f.eks. løn og udstyr. Hvis ikke personalet i de beskyttede områder får løn, forlader de naturligvis områderne og

søger ind til byerne. Så ligger områderne ubeskyttede hen og kan hurtigt invaderes af tømmerfirmer, jord- og skovbrugere, og folk, der er på jagt efter guld, ædelstene, olie og mineraler.

- Et andet problem er krybskytteri i de beskyttede områder og illegal handel med truede dyr og planter. Der er næsten frit spil over de russiske grænser, bl.a. gennem de baltiske lande og derfra ind i de nordiske lande, fortæller Michael Brinch Pedersen.

I øjeblikket er Rusland kun i stand til at dække ca. 30 pct. af omkostningerne med at drive netværket af beskyttede områder. Så behovet er akut, og derfor er WWF gået i gang med at skaffe penge i det rige vesten.

- Det er en enestående chance for verden til at sikre nogle af de største uberørte naturområder, der findes på Jorden i dag. Det vil koste et stort beløb i første omgang, men man bør se det som en engangsinvestering i fremtiden. ■

Det skal pengene bruges til

Redningsplanen opererer på tre niveauer: Nationalt, regionalt og bio-regionalt. Det sidste hentyder til områder med samme naturtype. Forskerne har opdelt landet i 14 bio-regioner.

De 100 millioner kr., som WWF nu vil samle ind i den vestlige verden, skal bruges til en række aktiviteter, nemlig f.eks.:

- Udbrede forståelse for betydningen af naturbevarelse i Rusland
- Hjælpe med at bevare naturværdien under overgangen til markedsøkonomi
- Styrke områdernes mulighed for selvfinansiering, bl.a. via økoturisme
- Uddanne personale og udarbejde og revidere bevarelsesplanerne for områderne
- Inddrage den lokale befolkning aktivt i arbejdet
- Styrke lokalbefolkningens ønske om at leve i overensstemmelse med deres områders bæreevne
- Stoppe den illegale handel med planter og dyr

Ulvene er trængt over det meste af verden - i Rusland findes der stadig levedygtige bestande.

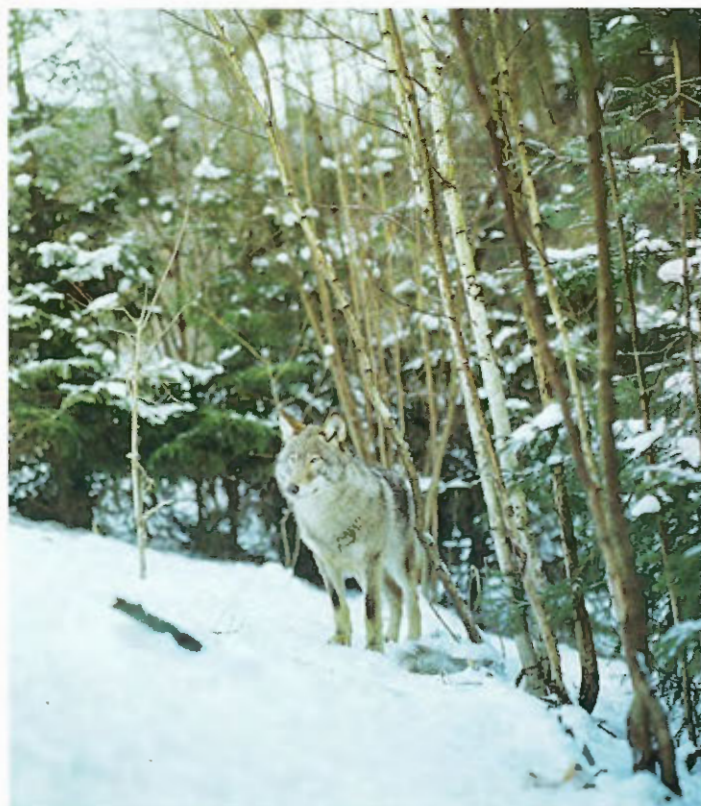

Foto: WWF

Havørnen har gode betingelser flere steder i Rusland.

Foto: WWF

Enestående naturrigdom

Rusland har mange forskellige naturtyper - fra den dybfrosne tundra i nord til de hedeste ørkener i syd. Der er bjerge, stepper, tætte urskove, enorme floddeltaer, søer, - og meget mere.

Denne rigdom af forskellige naturtyper er baggrunden for, at der findes så mange forskellige dyre- og plantearter. Rusland har en enestående høj biologisk diversitet.

Tiger og leopard. Den sibiriske tiger er verdens største kattedyr. Den er stærkt truet, og eksperterne frygter, at den vil forsvinde i løbet af få år, med mindre dens sidste levesteder beskyttes effektivt. Mindre kendt er den sibiriske leopard, der tidligere fandtes udbredt over store områder i Rusland.

Bjørn. Der findes flere forskellige bjørnearter i Rusland. De mest kendte er isbjørnen, den europæiske brune bjørn og Himalaya-bjørnen.

Ulv. Rusland er formentlig det land i verden, der har de største bestande af ulve. Ulve kræver meget plads, og de er meget sårbare over for forstyrrelser. Mennesker og ulve har svært ved at leve sammen - ikke mindst på grund af vores indgroede frygt for ulven. Også i Rusland har man eventyr som "Den lille Rødhætte og Ulven", der tildeler ulven rollen som den glubske menneskedræber.

Fisk. Støren er nok den mest berømte russiske fisk. Der findes flere forskellige arter, og de er næsten alle truede af overfiskning og forurening. Rusland har også en bestand af atlantehavslaks - samme art, som i Europa og dele af Nordamerika.

Saiga-antilope. Tidligere strejfedes millioner af saiga-antilooper omkring på de tørre stepper og halvørkener i det centrale Asien. I dag er 75 pct. af saiga-antilopens levesteder forsvundet og dens trækruter blokeret af bl.a. veje og opdyrkede områder. Krybskytteri på denne enestående antilope er tiltaget i de senere år.

Snetranen. Igennem de seneste tre år har russiske ornitologer avlet snetraner i fangenskab og sluppet dem ud i naturen i håbet om at støtte den efterhånden meget lille bestand af vilde traner. Snetranerne har brug for fred i yngletiden. Om efteråret trækker de sydpå, bl.a. til Kina og Indien.

Europæisk bison. Russerne har i mere end 20 år arbejdet med avl af europæisk bison. 200 dyr er blevet sat ud i Kaukasus, Karpaterne og i nærheden af Moskva. Bisonerne klarer sig fint i naturen, og der er håb om, at man med tiden kan skabe store, levedygtige flokke i de fredede områder.

Foto: WWF

Snetranerne yngler i Rusland og overvintrer i varme egne.

Foto: WWF

Netværk af beskyttet natur

Rusland har et de ældste systemer af beskyttede områder i verden. Russerne opererer traditionelt med fire forskellige grader af beskyttelse, og det udmøntes i fire forskellige typer af beskyttede områder. Det er zapovedniks, nationalparker, refugier og naturmonumenter. Dertil kommer nye beskyttede områder, der er oprettet inden for de seneste år.

Zapovedniks er videnskabelige forskningsområder, hvor der ikke er offentlig adgang. Formålet er at beskytte økosystemerne og udelukkende bruge dem til forskning. Zapovedniks er ofte meget store - en enkelt er på størrelse med Danmark.

Nationalparker er områder af særlig økologisk, historisk eller æstetisk værdi, og formålet er at udnytte dem rekreativt, til uddan-

nelse af forskere og til at lære lokalbefolkningen at udnytte naturen mere skånsomt. De fleste nationalparker er på størrelse med Fyn eller Sjælland.

Refugier er områder, der er beskyttet af hensyn til truede arter eller af hensyn til særlige økosystemer. De er lukkede for offentligheden. Refugierne er typisk mindre - til gengæld er der utallige spredt over hele Rusland.

Naturmonumenter er områder af særlig betydning - enten fordi de er specielt smukke, af særlig økologisk interesse eller fordi der er en særlig tradition knyttet til området. De er åbne for offentligheden og er de mindste af de beskyttede områder.

Nye områder omfatter biosfærområder, som typisk er områder, hvor der bor mennesker - meget

ofte oprindelige befolkninger - men hvor der ikke drives intensivt landbrug, ikke findes industri eller andre aktiviteter, der har væsentlig indflydelse på naturen.

Isbjørnen kan træffes næsten overalt langs Ruslands nordkyst.

Den nye GATT-aftale:

Frit lejde for frihandel

Jeg kan lide bananer.

Du har det rette klima til at dyrke dem.

Jo billigere du vil sælge dem, jo flere vil jeg købe.

Jo flere du sælger til mig, jo flere penge tjener du.

Hvad kan være mere enkelt?

Lad os kalde det frihandel.

Eller lad os kalde det vor tids mest fundamentale miljøproblem

duceret på en miljø-skadelig måde, vil blive opfattet som en handels-hindring.

Formålet med GATT

Formålet med GATT-aftalen er at øge omfanget af verdenshandelen massivt i det næste årti. Det vil helt automatisk øge presset på miljøet, og problemerne vil blive størst i de fattige udviklingslande.

Økonomer skelner mellem vækst (en forøgelse i størrelsen af et lands økonomi gennem udnyttelse af ressourcer) og udvikling (en forbedring af livsvilkårene for et lands indbyggere). Vækst og udvikling behøver ikke at følges ad.

Global frihandel vil for de fleste landes vedkommende øge den økonomiske omsætning - bruttonationalproduktet eller BNP. Den økonomiske vækst vil øges. Men

da menneskelig velfærd og bevarelsen af naturressourcer ikke er med i regnestykket, er der ingen garanti for at den øgede frihandel vil føre til udvikling. Snarere omvendt: frihandel under GATT-vilkår vil betyde, at landene opmuntres til at udnytte deres naturressourcer langt ud over et niveau, hvor de kan regenerere.

GATT-aftalen opmuntrer til, at priserne sættes for lavt ("vi skal jo være konkurrencedygtige"). De lave priser opmuntrer til øget forbrug i de rige lande. Det er med til at øge den økonomiske vækst i de allerede velhavende forbrugerlande på bekostning af miljøet i de fattige producentlande. Eller sagt på en anden måde: Det store overforbrug i de rige, allerede udviklede lande ødelægger miljøet i de fattige udviklingslande.

Af Lene Witte

Når en vare forhandles på det internationale marked, tages der ikke højde for de miljøomkostninger, der er ved at producere og transportere varen. I økonomisk jargon bliver disse omkostninger eksternaliserede. Det vil sige, at regningen bliver sendt videre til samfundet eller til de kommende generationer.

Miljøomkostningerne ved f.eks. at dyrke bananer regnes altså ikke ind i prisen for bananerne. Den lave pris, vi betaler for bananerne fra syd, er den nøgne pris, der ikke tager hensyn til for eksempel udpining og forurening af jorden på grund af kemikalieforbruget ved dyrkningen. Eller til de omkostninger, der er forbundet med at rydde op efter den uhensigtsmæssige banan-dyrkning.

Disse problemer vil automatisk blive forværret af den nye GATT-aftale (General Agreement on Tariffs and Trade), der under stor pomp og pragt blev underskrevet i Marakesh i april. Årsagen er, at den nye GATT-aftale fjerner alle handelshindringer - også dem, der skal beskytte miljøet.

Problemerne opstår som sagt, fordi miljøomkostninger ikke er indbygget i priserne. De rige, forbrugende lande kan importere alt for billige varer og "eksportere" miljøødelæggelse til de fattige, producerende lande. Og ethvert forsøg på at beskytte miljøet ved f.eks. at lægge told på varer, der er pro-

Resultater af GATT

Resultatet af Uruguay-rundens GATT-aftale kan meget vel være, at endnu flere stærkt forurenende industrier flytter fra de restriktive lande i nord til de mindre restriktive lande i syd. Efterhånden som handelsbarriererne forsvinder i kølvandet af GATT-aftalen, er der intet der kan hindre de store selskaber i at udnytte fordelene ved økologisk dumpning. Det er etablering af produktion i de lande, der har de slappeste miljøkrav.

Det er ofte fattige lande, der ikke har råd til at sige nej til arbejdspladser, og som heller ikke har råd til at investere i nye, renere teknologier. Disse lande vil blive de nye eldoradoer for miljøsvineri.

GATT og næsten alle andre tiltag for en friere verdenshandel er blevet styret af de rige lande, som har sat dagsordenen for forhandlingerne og også tjener mest på deres resultater. Der er vindere og tabere i alle aftaler om international handel, men historien viser, at verdenshandelen gennemgående har favoriseret de rige fremfor de fattige.

UNDP - FN's udviklingsprogram - har offentliggjort tal, der viser, at forskellen i indkomst mellem rige og fattige lande er steget gradvist gennem de seneste 24 år - i samme periode som verdenshandelen er blevet liberaliseret. Nu skal man selvfølgelig passe på med at forsimple indviklede sammenhænge og blot sætte et lighedstegn mellem indkomst-ulighed og frihandel. Der spiller naturligvis også andre forhold ind, som indbyrdes påvirker hinanden. Men det er alligevel tankevækkende, at disse to talkurver følger hinanden ganske nøje.

Forskelle i indkomst mellem de rigeste og de fattigste 20 pct. af verdens befolkning

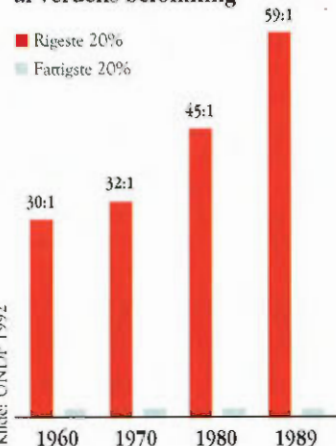

Foto: WWF

Det vil blive meget sværere at gennemføre kontrol med f.eks. industriens forurening, hvis principperne om frihandel ikke underlægges miljøhensyn.

Foto: WWF

Det er naturen og de mennesker, der er afhængige af den, i de fattigste lande, der kommer til at betale gildet, når verdenshandelen øges de kommende år.

Foto: WWF

GATT og WTO

Beregninger viser, at den nye GATT-aftale måske kan få verdensøkonomien til at vokse med op til 6.000 milliarder dollars over de næste 15 år. Vinderne står derfor overfor at kunne høste endog meget betydelige gevinster. Men taberne vil ganske enkelt blive fattigere. Efterhånden som deres naturressourcer bliver udplyndret, og deres luft og vandforsyning forurenet, vil deres miljø og levestandard blive forringet. Det vil især gå ud over landene i Afrika.

Næste år er det meningen, at GATT skal blive til en ny global handelsorganisation, World Trade Organization. WTO skal bakkes op af international lovgivning, der skal autorisere handelssanktioner imod lande, der ønsker national lovgivning og politik på det sociale, miljømæssige og kulturelle område.

Det vil nok få det til at løbe koldt ned ad ryggen på en del mennesker, når den fulde sandhed om virkningerne af den globale frihandel uden miljøhensyn går op for dem. Der er da også ved at blive uro i rækkerne af regeringer, der ellers går ind for frihandelens velsignelser.

Der er så småt ved at vågne en forståelse for, at frihandel ikke blot skal betragtes som noget, der på kort sigt får det til at skæppe i kassen. Frihandelen skal styres, så den også på langt sigt tjener befolkningernes behov. Og det kan man opnå på flere måder, f.eks. ved at betale en reel pris for en vare - nemlig den pris, der afspejler de sande omkostninger ved varens produktion. Også de miljømæssige.

Det, der skal til, er enkelt: Hensynet til miljøet og til bæredygtig udvikling skal bygges ind i markedsøkonomien og GATT. Og WTO skal have en stærk og permanent handels- og miljøkomite, der skal holde sine møder - i modsætning til GATT - i fuld offentlighed. Denne komite skal vurdere de faktiske miljømæssige konsekvenser af GATT-aftalen og foreslå ændringer i det internationale handelssystem, der kan sikre bevarelse og bæredygtig udnyttelse af verdens naturressourcer.

Og så skal man selvfølgelig sørge for, at GATT-aftalen ikke er i modstrid med de eksisterende, majsommeligt tilkæmpede miljøaftaler. F.eks. de aftaler, man netop under stor ståhej har indgået på

Rio-konferencen. Det er ikke for sent. På papiret er bæredygtig udvikling nu en del af ethvert lands udviklingsplaner. Miljøet er med på dagsordenen, hvor landene mødes og forhandler. Nu må det sikres, at de afgørende økonomiske spilleregler i verden, herunder specielt GATT-systemet, kan reformeres, så det ikke arbejder imod løfterne fra Rio.

Teorien om frihandel er blot én af flere økonomiske teorier - men ligesom andre videnskabelige teorier indholder den ikke et moralsk aspekt. Det er op til politikerne at sikre, at der er moral i frihandelsaftalerne. Lad det ske!

De urimelige handelsaftaler får en ødelæggende virkning på natur-udnyttelsen.

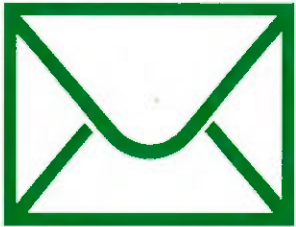
Vækst kontra udvikling

I 1970'erne fortalte eksperter det lille mellemamerikanske land, Costa Rica, at det kunne opnå økonomisk vækst ved at eksportere oksekød til det amerikanske hamburgermarked og træ til vestens byggeindustri. Der blev optaget massive lån, skovene blev ryddet og kvægfarme oprettet. Men efter få år begyndte det at gå galt: Den næringsfattige jord i de afskovede områder kunne slet ikke holde til intensiv kvægdryft. Muldlaget skyllede bort i den tropiske regn og tilmudrede floder og kystområder. Statens bruttonationalprodukt voksede dog stadig, og økonomer sagde, at Costa Rica havde opnået et mirakel. Men 20 år senere, da man begyndte at indregne omkostningerne ved skovrydninger - dvs. ødelæggelse af naturressourcer - viste det sig, at værdien af landets skove, landbrugsjord og kystfiskeri var faldet med 4 milliarder dollars. De penge, som Costa Rica havde fået ind fra sin eksport havde ikke dækket de omkostninger, som miljøødelæggelserne havde medført. I dag står Costa Rica med en gæld i form af mistede skovressourcer, ufrugtbare områder og andre miljøødelæggelser, der anslås at have begrænset mulighederne for økonomisk udvikling med helt op til 30 pct.

De uskrevne principper i global frihandel:

1. Jo billigere dit produkt er, jo mere kan du sælge
2. Selvom billigt betyder skovrydning, forurenet søer og floder og anden miljø-

ødelæggelse skal du ikke være bekymret, for frihandelen vil gøre dig så rig, at du får råd til reparere på alle skaderne senere.

BREVKASSEN

Skriv til Levende Natur, mærket "Brevkassen". Spørgsmål vil blive besvaret af et panel af WWF Verdensnaturfondens videnskabsfolk og eksperter. Spørgsmål, der ikke er plads til i bladet, besvares personligt.

Når løveunger aflives

Kan det være rigtigt, at de små løveunger skal lade livet efter 2 år, fordi der ikke er plads til dem? Kan man ikke bare sende dem til en anden zoologisk have eller måske til Afrika? Det kan godt være, at det koster penge, men det er dyreliv, vi taler om. Jeg synes, at det er forkasteligt at tage livet af uskyldige dyr - vi har jo ikke for mange flotte dyr. Hvis ungerne alligevel skal dø, hvorfor lader man så løverne parre sig? Sig ikke, at det er for at tiltrække turister, for dyr skal ikke lide for vores fornøjelse. Jeg er ikke alene om at føle raseri over det!

Venlig hilsen
Anja Nielsen
Gr. Mikkelsensvej 9
9800 Hjørring

Aflikning af dyr - og især dyreunger - i zoologiske haver er altid forbundet med mange modstridende følelser. På den ene side er man nødt til at aflive ungerne, hvis der ikke er andre zoologiske haver, der vil aftage dem - og på den anden side har ingen zoologiske haver lyst til at aflive sunde og raske dyr. At sende dyrene tilbage til Afrika er en dårlig løsning: Løver, der er opvokset i fangenskab, har ingen chancer for at overleve i den barske natur, med mindre de indgår i et egentligt udsætningsprojekt. Den slags projekter laver man kun for truede dyr, og den slags løver, der findes i Afrika (og i danske zoologiske haver), er ikke truet. Sættes løverne blot ud i naturen, vil de i løbet af få dage

Dyr i Kina

Fornylig så jeg et program i TV om Kina og landets miljøproblemer. Det chokerede mig, at der blev fanget vilde dyr til restauranter, f.eks. skildpadder, frøer og slanger. Derfor vil jeg gerne vide, om I også gør noget for de stakkels dyr i Kina. Det var simpelthen frygteligt at se f.eks. skildpadderne, som lå samlet i store net oven på hinanden.

Med venlig hilsen
Mette Bøjer Pedersen
Lauge Kochs vej 4
8200 Århus N

WWF Verdensnaturfonden har i mange år arbejdet med naturbevarelse i Kina. Mest kendt er vores projekt for at redde den truede panda. Men vi har også arbejdet med andre truede dyr, og i samarbejde med myndighederne været

med til at oprette naturreservater og sikre store naturområder, især regnskove og vådområder. På det område har vi faktisk ret stor indflydelse i Kina. Når du rejser spørgsmålet om fangst af vilde dyr til brug i bl.a. restauranter, er det derimod langt sværere at gøre sin indflydelse gældende. I hele Østen er der en helt anden tradition for, hvordan man bruger vilde dyr til forskellige formål, og herunder også hvordan man behandler dyrene. WWF forsøger energisk at stoppe brugen af f.eks. tigerknogler og næsehornshorn, da det er en alvorlig trussel mod arternes eksistens. Men mere generelle dyreværnsspørgsmål, som dem du nævner, er ikke WWF's sag. Vi er en naturorganisation, og vores styrke og gennemslagskraft ligger i, at vi primært arbejder med sager omkring naturbevarelse.

Med venlig hilsen
Tommy Dybbro
Videnskabelig medarbejder

Det er vigtigt for de voksne løvers trivsel, at de får lov til at få unger og derved får mulighed for at udføre yngelpleje.

blive ædt af andre løver eller hyæner, eller også vil de sulte ihjel, fordi de ikke har lært at gå på jagt.

Hvorfor så overhovedet lade løverne i Zoo få unger? Det gør man af flere grunde. Den vigtigste begrundelse er at give de voksne løver mulighed for at leve så naturligt som muligt. Når løverne får lov at følge deres instinkter, få unger og udøve yngelpleje, får de det bedre. Hvis de ikke får lov at følge deres instinkter, kan man risikere, at de får adfærdsforstyrrelser - de bliver "sindssyge". Man lader altså løverne få unger for **de voksne løvers skyld**.

Desuden er det også med til at give gæsterne i en zoologisk have en større og mere fuldstændig oplevelse af dyrene.

Og det er så igen med til at øge gæsternes forståelse for dyrene og naturen, og vil måske få gæsterne til at tage større hensyn til naturen i deres dagligdag. Man må ikke glemme, at en af de vigtigste opgaver for de zoologiske haver netop er at øge naturkendskab og forståelse hos befolkningen.

Man kan derfor vælge at opfatte løveungerne som et nødvendigt offer for, at naturen kan få det bedre.

Men det er naturligvis ikke rart at tænke på, at de smukke og dejlige løver skal aflives. Til gengæld sker det fuldstændig smertefrit, og løverne ved ikke noget om, at de skal aflives.

Venlig hilsen
Anne-Marie Mikkelsen. Redaktør

WWF BETALER IKKE ARVEAFGIFT

Naturen får fuldt og helt glæde af en arv til WWF Verdensnaturfonden. Som hjælpeorganisation er WWF nemlig fritaget for at betale afgift til staten.

For nærmere oplysning og brochure kontakt venligst Jette Marie Kilsgaard på telefon 42 11 10 43.

BLIV MEDLEM AF STØTTEKREDSEN

Du kan trække hele beløbet fra i skat, hvis du forpligter dig til at betale et årligt bidrag til WWF Verdensnaturfonden i mindst 10 år.

For nærmere oplysning kontakt venligst Else Eriksen på telefon 35 36 36 35.

SKRIV TIL WWF

Ris og ros fra læsere af Levende Natur modtages med taknemmelighed.

Send dine kommentarer til
Anne-Marie Mikkelsen.

NATUR NOTER

Træerne forsvinder på Haiti

Stor fattigdom tvinger landmændene på øen Haiti i Det karibiske Hav til i stor udstrækning at fælde flere og flere af øens bevoksninger af træer og buske for at kunne høste nogle hurtige afgrøder. Overalt på øen forsvinder skovene og andre naturlige bevoksninger, hvilket for det meste fører til en hurtig udpining af jorden, der efter kort tid må opgives.

Ingen har overblik over ødelæggelserne, siden militæret gennemførte et kup i 1991, men omkring en trediedel af landet skønnes nu at være helt omdannet til ørken og eroderede bjergskrånninger. ■

Stramning af fugleeksporten fra Tanzania

Foto: David McNeill

Myndighederne har vedtaget en plan, der skal sikre, at eksporten af fugle fra landet til burfuglehold verden over ikke går ud over bestandene af de pågældende arter. Fra 1994 er der indført strenge regler for eksport af vilde fugle. Der bliver fastsat en kvote for hver af de fuglearter, hvor der tillades eksport. Kvote fastsættes ud fra principperne om en bæredygtig udnyttelse, så de pågældende arter ikke belastes. Hver godkendt handler

Handel med fugle til burhold er almindelig stort set over hele verden. Millioner af fugle indfanges - og mange af dem dør, inden de når frem til deres endelige destination.

får licens til at eksportere et bestemt antal. For at øge kontrollen har man indskrænket antallet af eksportlufthavne til kun to. ■

Invasion af søstjerner

En særlig art søstjerne, der oprindeligt hører hjemme omkring Japan, er i de senere år dukket op i farvandet ved Tasmanien syd for Australien, hvor den hurtigt har bredt sig. Her har den forgrebet sig på de lokale muslinger og krabber, og den truer nu det meget betydningsfulde fiskeri i området efter østers, muslinger og andre bløddyr. Tilsyneladende findes der ingen midler til at begrænse den fremmede søstjerne, der formodentlig er kommet til Tasmanien i ballasttanke på skibe. ■

Ugle genfundet og forsvundet igen

Da en WWF-repræsentant på øen Madagascar i august 1993 opdagede et eksemplar af Madagascarsløruglen i et bur i en fjern landsby, var det først anden gang i løbet af de sidste 50 år, nogen forsker havde set den sjældne ugleart. Arten var af mange betragtet som uddød, og det er den måske også. Trods grundig pleje døde det pågældende eksemplar et par måneder senere. WWF har nu udsat en dusør til den, som kan påvise, at arten endnu eksisterer i naturen. I så fald kan der iværksættes en handlingsplan for artens overlevelse. ■

Sørgelige tiger-tal

De nyeste tal over de samlede bestande i naturen af verdens fem nulevende tigerracer er nedslående: Den bengalske tiger med hovedforekomst i Indien er med knapt 3.600 dyr den eneste, som er direkte uden for farezonen. Sumatra-tigern tæller 500 dyr, fordelt på fem isolerede områder på øen. Af Indokina-tigern fra det østlige Asien er der kun få hundrede tilbage. Bestanden af den sibiriske tiger, der trues af krybskytter, er nede på 300 individer, mens der er under 50 af den kinesiske tiger. Tre tigerracer er uddøde i dette århundrede på grund af forfølgelse: Den kaspiske tiger, Bali-tigern og Java-tigern. ■

Foto: Henrik Brinck

Denne tiger lever en kummerlig tilværelse i fangenskab på krokodillefarmen Samutprakarn i Thailand, hvor den beundres af turisterne, der er kommet for at se på krokodiller. ■

Panda March i Århus

WWF's lokalafdeling arrangerede for femte gang i år en Panda March ved Moesgaard uden for Århus. Marchen, der er tilrettelagt i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsens naturvejledere og andre naturkyndige, foregik søndag den 8. maj, og deltagerne gik henholdsvis 6 og 12 km. Der var poster med forfriskninger langs ruterne og en bod med salg af naturmærker, T-shirts og andre minder om en dejlig dag ved start- og målpladsen. CERES gav sodavand, BKI gav kaffe og Carletti gav chokolade. Den Danske Bank sørgede for, at de mange frivillige hjælpere fik en madpakke. ■

Stor sympati for WWF

WWF kom ind på en tredjeplads, da Jyllands-Posten spurgte danskerne, hvilke velgørende organisationer de har sympati for og tillid til. Spørgsmålet lød: "Tilkendegiv, i hvilken grad Deres holdning til følgende organisationer er positiv eller negativ". Der var nævnt 10 organisationer, og man kunne svare "i høj grad positiv", "overvejende positiv", "neutral", "overvejende negativ", "i høj grad negativ" eller "ved ikke".

68 pct. af de spurgte havde en positiv holdning til WWF, og det bragte WWF ind på en tredjeplads lige efter Hjerteforeningen og Dansk Røde Kors.

Elektroniske konferencer

Der findes en mængde databaser med informationer, diskussioner, spørgsmål og svar om miljøemner, som kan nås via forskellige datanet ved hjælp af en telefon, et modem og en computer.

UNCED, klimaforandringer, skove, genbrug, naturbevarelse.

WWF på forårsmesse

WWF's lokalgruppe i Aalborg var med på den store Forårsmesse '94 i Aalborghallen. Hallen havde givet lokalgruppen en flot placering midt i kælderen, og det betød, at de fleste af de 48.000

besøgende på messen kiggede forbi. På WWF-standen var der informationer om WWF og vores naturbevarelsesarbejde og salg af et mindre udvalg af vores varer.

WWF-standen på forårsmessen i Aalborgshallen vakte stor interesse blandt de 48.000 besøgende.

Gavekalender

Mange af modtagerne af Gavekalenderen 1994 bruger de månedlige girokort. Gennemsnitsbeløbet på bidragene til WWF på girokort-

tene er på 75 kr. - men mindre beløb er naturligvis også særdeles velkomne. Gavekalenderen blev sendt som tak til alle de mange støttemedlemmer, der gav et bidrag til Efterårsindsamlingen 1993 på mindst 75 kr. ■

Besøg Panda-butikken

Pandabutikken på Søndre Boulevard i Odense har åbent hver dag fra mandag til fredag i perioden kl.14-17. Ud over salg af forskellige varer kan man få informationer om WWF's arbejde for at bevare naturen. ■

Ændrede fradragsregler

Fradragsreglerne for bidrag til WWF Verdensnaturfonden er ændret med virkning for indkomståret 1994 (Ligningslovens §8A). "Bundgrænsen" er den samme, altså 500 kr., men det maksimale beløb, der herefter kan trækkes fra på selvangivelsen, er forhøjet fra 3000 til 5000 kr. Det betyder, at hvis der f.eks. indbetales bidrag i løbet af 1994 på ialt 5.500 kr., er de 5000 kr. fuldt fradragsberettigede.

Sjette B til EuroDisney

Vindere af WWF's lodtrækning blandt skoleklasser, der havde solgt Naturmærkehæftet 1993, blev 6.B fra Lille Næstved Skole i Næstved. 6.B blev udtrukket blandt de ti klasser i Danmark, der havde solgt flest hæfter. Alle eleverne i de ni andre klasser har fået en flot T-shirt. 6.B besøgte Euro-Disney i april. ■

GLÆD EN LILLE VEN

Et medlemskab
af WWF's børneklub
PANDA-klubben er en god
og populær gave.
Og så koster den kun 80 kr.
Ring på telefon 35 36 36 35
og få tilsendt
indmeldelsesmaterialer.

BRISTE ELLER BÆRE

WWF Verdensnaturfondens bog
"Den Globale Alliance"
forklarer på en letlæselig måde,
hvorfor den samlede
menneskehed
må lære at leve bæredygtigt.
Bogen koster 148 kr.
og kan bestilles
på telefon 35 36 36 35.

DET ER IKKE FOR SENT

Naturmærket fra
WWF Verdensnaturfonden
kan bruges hele året.
På konvolutten, postkortet,
pakken, skolebogen, brevpapiret
og meget andet.
Et ark koster 30 kr.
og kan bestilles
på telefon 35 36 36 35.

Fokus på Grønland

Årets Naturmærke trykkes i både en dansk og en grønlandsk udgave. Salget i Grønland startede den 9. maj

Af Mik Steenberger

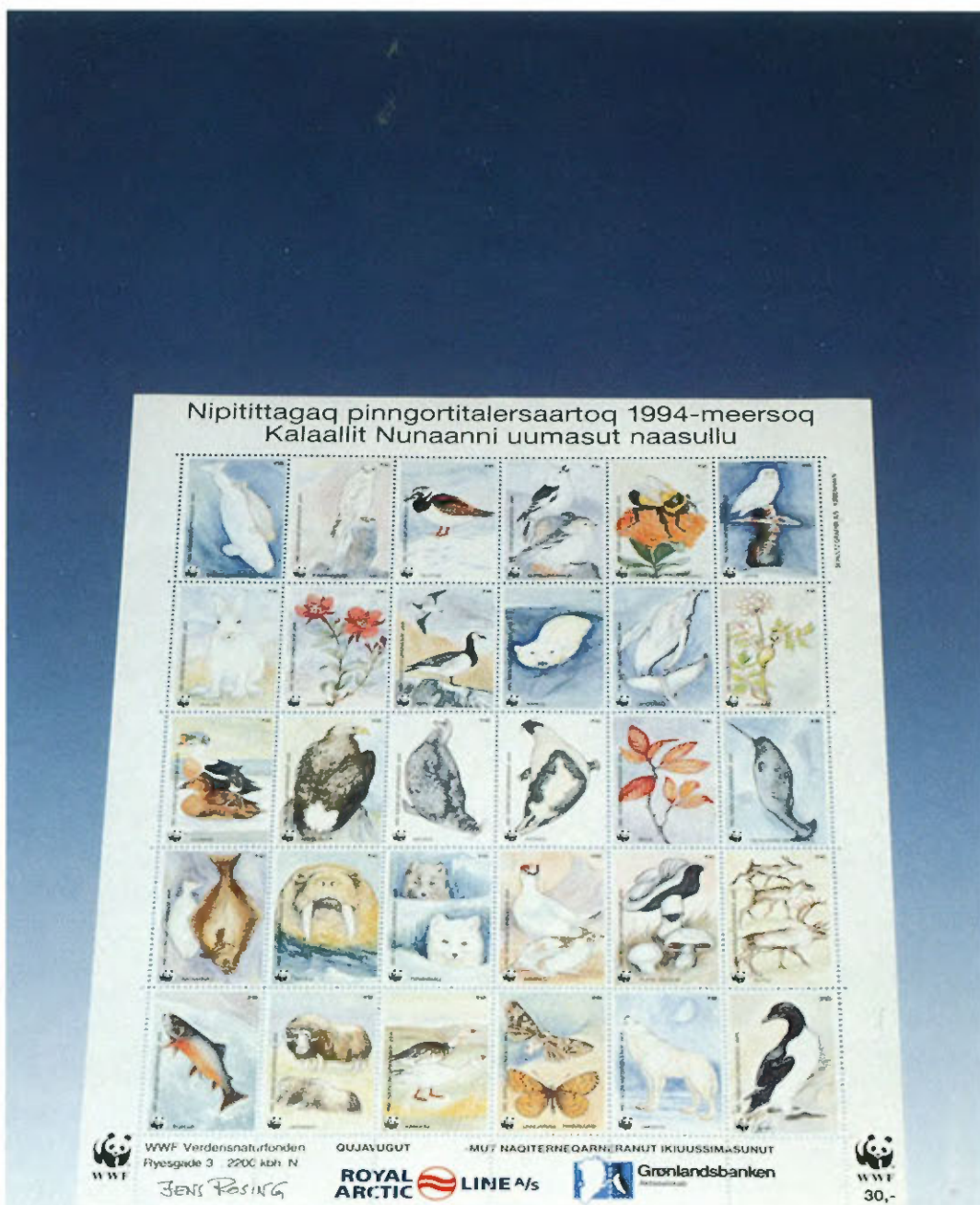
WWF Verdensnaturfondens Naturmærke 1994 har fået en meget fin modtagelse i Grønland, og det kan ikke undre, for kunstneren bag de 30 smukke motiver fra Grønlands enestående natur er den kendte grønlandske kunstner Jens Rosing. Rosing har formået at indfange det specielle arktiske lys gennem brugen af sarte pastelfarver.

Grønlands Spejderkorps, KNI Service (tidligere Kongelige Grønlandske Handel) og Grønlands Postvæsen sørger for, at så godt som hele den grønlandske befolkning får mulighed for at købe arket.

Salget startede 9. maj og fortsætter året ud.

I WWF Verdensnaturfonden er vi meget taknemmelige for den sponsorstøtte, det grønlandske mærke har fået fra Royal Arctic Line og Grønlandsbanken.

Hvis du har lyst til at erhverve dig ark med grønlandsk tekst, kan du bestille dem på telefon 35 36 36 35. Sammen med arkene modtager du et girokort på det samlede beløb, der omfatter 8 kr. i porto og ekspeditionsgebyr. Det grønlandske ark koster det samme som det danske, nemlig 30 kr. ■

LEVENDE NATUR
WWF

Alle kan gøre noget for naturen

- Sådan støtter jeg naturen

Foto: Kristian Knøgh

Min interesse for naturen blev vakt allerede, da jeg var barn. Jeg er så heldig, at jeg voksede op på landet i Himmerland. Mine forældre havde en gård i en lille by, Volsted, der ligger ca. 25 km syd for Aalborg.

Vi havde rig mulighed for naturoplevelser dér. Midt på vores marker var et helt vidunderligt vandhul med frøer, fugle og alt, hvad der hører til et rigtigt vandhul. I vores eng, som grænsede ned til Lindene Å, var der to kildevæld, som forgrenede sig og løb ud i åen. I dette lille delta var en

ø, og på denne ø voksede der tagrør, og her boede der et odderpar.

Til gården hørte også tre små plantager og et lille stykke hede. I en af bakkerne på heden var der både ræve- og grævlingegrave.

Der var natur overalt, og vi brugte den flittigt. Men som det jo desværre ofte går, sådan gik det også med vores lille paradis. Min far blev syg, og vi måtte forpagte jorden ud. Og så var det sket med naturen.

Alt det dejlige, som min far havde nydt og værnet om, blev ødelagt. Vandhullet blev lidt efter lidt fyldt op, den lille ø ved åen blev

Birgitte Pontoppidan sørger for, at resten af WWF'erne kan finde rundt i avisudklippene.

plojet op og udnyttet til kornavl, og skoven blev fældet.

Det var smerteligt at opleve. Jeg kan stadig ikke tænke på det - eller komme i nærheden af Volsted - uden at føle stor tristhed og smerte over det, der dengang skete med vores dejlige område.

Og så er det jo desværre blot et billede på, hvordan naturen overalt på vores jord bliver behandlet.

WWF Verdensnaturfonden fik jeg kendskab til i 1977, da jeg i vores lokalavis så, at der på biblioteket i Sorgenfri var en pandaklub for børn. Jeg meldte straks min datter ind, og hun havde en dejlig tid i klubben, hvor der blev arrangeret en masse aktiviteter. Jeg deltog også selv i alle de arrangementer, hvor forældrene kunne være med, og resultatet var, at jeg blev opfordret til at overtage ledelsen af klubben det følgende år.

På det tidspunkt kunne jeg ikke afse tid til dette arbejde, men i 1979 var tanken om ansvaret modnet så meget hos mig, at jeg blev pandaklubleder. I september samme år holdt jeg mit første pandaklubmøde på Sorgenfri bibliotek.

Det var en god beslutning, jeg havde taget. Pandaklubarbejdet gav mig mange spændende oplevelser. Vi tog på udvekslingsbesøg rundt om i landet, samarbejdede med andre klubber i Nordsjælland og indsamlede penge til WWF ved hjælp af loppemarkeder og andre arrangementer.

I fem år havde jeg "min" pandaklub, men så syntes jeg, at mit idegrundlag var brugt op, og derfor besluttede jeg at bruge min tid på andet WWF-arbejde.

I år har jeg arbejdet som frivillig for WWF i 15 år. Jeg har lavet mange forskellige ting: Jeg har ageret pandabjørn i 35 graders varme, været med til spændende kampagnearbejde, vadet rundt i mudderet til Roskildefestival, solgt varer i pandabutikken i København og meget mere. I dag har jeg ansvaret for at ordne og sortere WWF's avisudklip. Det er et arbejde, som jeg nyder meget. Det er dejligt at se en naturorganisation indefra og opleve, at der virkelig arbejdes seriøst med problemerne.

Alt dette er blevet en livsstil, og jeg håber, at jeg har været med til at gøre gavn og iøvrigt stadig kan bidrage med mit arbejde. Jeg håber, at de følgende linier, som jeg skrev til min pandaklub i sin tid, alligevel kan gå i opfyldelse:

Kom, vær med i pandaklubben, hjælp os i vor fælles sag, så vil verdens dyr og planter sige tak en skønne dag

Birgitte Pontoppidan